

**A 2019-es tunéziai választások (2.)
Az eredmények értékelése**

The 2019 Tunisian Elections (2)
Assessment of the Results

BRUCKER BALÁZS

KKI-elemzések

A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa

Kiadó:

Külügyi és Külgazdasági Intézet

Lektorálta:

Szalai Máté

Szöveggondozás és tördelés:

Tevelyné Kulcsár Andrea

A kiadó elérhetősége:

H-1016 Budapest, Bérc utca 13-15.

Tel.: + 36 1 279-5700

Fax: + 36 1 279-5701

E-mail: info@ifat.hu

<http://kki.hu>

Jelen elemzés és annak következtetései kizárólag a szerző magánvéleményét tükrözik, és nem tekinthetők a Külügyi és Külgazdasági Intézet, a Külgazdasági és Külügyminisztérium, illetve Magyarország Kormánya álláspontjának.

© Brucker Balázs, 2019

© Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2019

ISSN 2416-0148

Összefoglalás: 2019 őszén Tunézia polgárai parlamenti és elnökválasztásokon döntöttek a jövőjükéről. A 2014-ben elfogadott új alkotmány félelnöki rendszert vezetett be, amelynek alapja egy ún. „kétfejű” (duális) végrehajtói struktúra: egyik fejét az elnök, a másikat a kormányfő jelenti. Bár a nagyobb hatalom a miniszterelnök kezében összpontosul, bizonyos kérdések (kül- és védelempolitika, belbiztonság) az államfő kvázi kizárólagos kompetenciájába tartoznak. A választásokon régi és új (korábban parlamenti képvisellel nem rendelkező) pártok jelöltjei, valamint függetlenek szálltak harcba a választópolgárok voksaiért. A tunéziai választási rendszer következménye, hogy a győztes párt egyedül nem képes megszerezni a parlamenti többséget, így koalíciókötésre kényszerül. A jelen kétrészes elemzés célja, hogy felvázolja a tunéziai választásokat megelőző és azokat követő belpolitikai dinamikákat, különös tekintettel a koalíciókötésre, valamint a kormányfő és a köztársasági elnök közötti együttműködésre.

Abstract: *In the fall of 2019, Tunisian citizens decided on their future in parliamentary and presidential elections. With the adoption of the new Constitution in 2014, a semi-presidential system of government was introduced in Tunisia; it is a dual executive system in which a president of the Republic exists alongside a head of government. Although greater power is concentrated in the hands of the prime minister, certain issues (foreign and defence policies, internal security) fall within the quasi-exclusive competence of the head of state. In the elections candidates of old and new (not represented yet in the Tunisian parliament) parties and independent candidates fought for the vote of the electors. Due to the specificities of the Tunisian electoral system, the victorious party cannot win alone an outright majority in the Parliament and is forced to form a coalition. The aim of this two-part analysis is to outline domestic policy dynamics ahead of and after the elections in Tunisia, with particular regard to coalition-buildings and the cooperation between the head of government and the president of the Republic.*

BEVEZETÉS

Tunéziáé a 2011-es „arab tavasz” egyetlen tényleges sikertörténete, amelynek során elűzték a hatalomból a Nyugat-barát, de autokratikus eszközökkel kormányzó Zín el-Ábidín ben Ali (a továbbiakban: Ben Ali) elnököt. Az azt követő politikai fejlődéseket azonban nem kísérte gazdasági növekedés, így az utóbbi években egyre nőtt az elégedetlenség, sokasodtak az utcai tüntetések.

Tunézia 2019 utolsó harmadában – a 2011-es parlamenti és a 2014-es parlamenti és elnökválasztás után – ismét az urnákhoz járult: szeptember 15-én tartották az elnökválasztás első, október 13-án pedig a második fordulóját, míg október 6-án a törvényhozási választást rendezték meg. A szeptemberi elnökválasztás első fordulójának eredményeképpen két, politikai tapasztalattal nem rendelkező elnökjelölt jutott a második fordulóba: Nabíl Karui és Kaisz Szaíd. Ez némiképp előrevetítette

a 2019 októberében megrendezett parlamenti választások bizonyos tendenciáit is. E két voksolás nemcsak Tunézia és az arab országok, hanem az Európai Unió – és azon belül is különösen a Földközi-tenger partján fekvő országok – számára is meghatározó lesz, hiszen – mint ahogy eddig több ízben láthattuk – az észak-afrikai politikai instabilitás a kivándorlás növekedéséhez vezet, amelynek elsődleges célpontjai az Európai Unió országai lehetnek.

Dolgozatomban a tunéziai választások kimenetelét, illetve várható következményeit elemezve arra keresem a választ, hogy az „arab tavaszt” követő gazdasági és azzal összefüggő társadalmi válság miként érintette a „rég” parlamenti pártokat, és hogy mivel magyarázható a korábban parlamenti képviseléssel nem rendelkező politikai erők népszerűsége.

Az elemzés első része a tunéziai választások kontextusának felvázolását követően bemutatta a szavazatok leadását megelőző és azt követő belpolitikai dinamikákat, különös tekintettel a koalíciókötésre, valamint a kormányfő és a köztársasági elnök közötti együttműködésre. Először a 2011-es forradalom utáni tunéziai állapotok rövid áttekintése révén igyekeztem rávilágítani az észak-afrikai ország politikai dinamikájának főbb jellemzőire, majd a speciális félelnöki rendszer legfontosabb vonásait tekintetem át. Ezt követően a meghatározó társadalmi és politikai törésvonalak felvázolása, majd a tunéziai pártrendszer és a nagyobb pártok bemutatása következett. A jelen elemzésben a tunéziai választási rendszer főbb sajátosságainak bemutatása után a parlamenti és az elnökválasztás eredményét és annak lehetséges következményeit értékelem.

A TUNÉZIAI VÁLASZTÁSI RENDSZER

Tunéziában a köztársasági elnököt és az egykamarás parlamentet egyaránt öt évre választják. E két szavazásra így – akárcsak 2014-ben – idén is egymáshoz közeli időpontban került sor. Az elnökválasztás két fordulóban zajlik: a másodikba az első körben a legtöbb szavazatot megszerző két jelölt jut tovább. A törvényhozó testület mandátumait arányos választási rendszerben lehet megszerezni. Ennek előnye, hogy pontosan tükrözi a választópolgárok politikai preferenciáit, a hátránya viszont az, hogy sokkal fragmentáltabb pártrendszert és parlamentet eredményez, mint a többségi választási rendszer. E megosztottságot némiképp csökkentette volna a [3 százalékos bejutási küszöb](#) tervezett bevezetése. A választási törvénynek e módosítását azonban végül az eddigi [köztársasági elnök, Bédzsi Káid esz-Szebszi nem parafálta](#).

A tunéziai parlament hónapokkal ezelőtt megszavazta azt a [törvénymódosítást](#) is, amely kimondta, hogy olyan személyek nem indulhatnak az őszi elnökválasztáson, akik anyagi segítséget nyújtottak a társadalom bizonyos tagjainak, külföldi támogatásból finanszírozták a kampányukat, vagy nyilvános beszédben az autokrácia időszakát dicsőítették. Noha ezt az elnökválasztást érintő tervezetet Bédzsi Káid esz-Szebszi nem volt hajlandó kihirdetni, következésképpen a törvény nem

lépett hatályba, a jövőbeni koalíciókötés dinamikája szempontjából nem elhanyagolható tényező, hogy a jelenlegi parlamenti képviselők többsége – élükön a Tahia Túnisz és az Ennahda tagsága – megszavazta a közvélemény-kutatásokban rendre kifejezetten jól szereplő pártok (a Tunézia Szívében, az Ais Túnisz és a Szabad Desztúr Párt) elnökjelöltjeit hátrányosan érintő törvénymódosítást.

Az [alkotmány](#) 89. cikkének értelmében a köztársasági elnök a legtöbb szavazatot elérő párt (vagy pártszövetség) vezetőjét kéri fel a kormányalakításra. A többségi kormányzáshoz a 217 fős parlamentben 109 képviselőre van szükség.

A 2019-ES TUNÉZIAI TÖRVÉNYHOZÁSI VÁLASZTÁS

A [41,32 százalékos részvétellel lezajlott törvényhozási választáson](#) a mérsékelt iszlamista Ennahda szerezte meg az első helyet; a pártot a [pénzmosás vádjával bebörtönzött médiamágnás](#), Nabil Karui politikai formációja, a 2019 nyarán alapított Tunézia Szívében követte. Eredményesen szerepelt még a Ben Ali nézeteit támogató Szabad Desztúr Párt, amely 2019 előtt nem rendelkezett parlamenti képviselettel, a 2014-es törvényhozási választásokon alacsony szavazatszámot elért Demokrata Irányzat, valamint az idei alapítású, radikális(abb) iszlamista ideológiájú Méltóság Koalíciója. A 2014-es választások nyertese, a Nidá Túnisz viszont csak három képviselői helyet szerzett (1. táblázat).

1. táblázat

Tunéziai törvényhozási választás (2019. október 6.)

Politikai párt/ pártszövetség	2019-es választási eredmények (Mandátum)	2014-es választási eredmények (Mandátum)
Ennahda	52	69
Tunézia Szívében	38	<i>új párt</i>
Szabad Desztúr Párt	17	<i>nem jutott be</i>
Demokrata Irányzat	22	3
Méltóság Koalíciója	21	<i>új párt</i>
Népi Mozgalom	16	3
Tahia Túnisz	14	<i>a Nidá Túniszból vált ki</i>
Nidá Túnisz	3	86

Megjegyzés: A táblázat csak az idei választáson legalább 10 mandátumot elért politikai erőket, továbbá a 2014-ben győztes Nidá Túniszt tartalmazza.

A választási részvétel több mint 6 százalékkal elmaradt a 2014-es aránytól ([47,7 százalék](#)). Ez erőteljesen mutatja a választóknak a politikából való kiábrándultságát.

Ami a szavazatok megoszlását illeti, egyértelműen látszik, hogy az eddig is parlamenti képviselettel rendelkező pártok közül csupán az erős belső kohéziójú Ennahda

tudott látványos eredményt elérni, noha a szereplése így is elmaradt a 2014-estől, amikor a mostaninál közel 8 százalékkal jobb eredménye is csupán a második helyhez volt elegendő. A párt szavazóbázisának csökkenése minden bizonnyal a laikus Nidá Túnisszal kötött koalíciójának, valamint a radikálisabb iszlamista híveket magához vonzó Méltóság Koalíciója nevű politikai formáció megjelenésének tudható be.

Megállapítható továbbá, hogy idén ősszel elsősorban olyan pártok értek el jelentősebb sikereket, amelyek 2014 és 2019 között nem rendelkeztek parlamenti képvisellel, vagy újonnan alapították őket, ami mindenképpen a választópolgárok elégedetlenségére utal. A médiaismertsége következtében óriási népszerűségre szert tett Nabil Karui pártja (Tunézia Szívében) a második helyen végzett. A választás eredményét azonban bizonyára az is befolyásolta (negatív irányba), hogy a párt vezetője, az előzetes letartóztatásban lévő médiamágnás nem tudott személyesen részt venni a kampányban.

Figyelemreméltó a Ben Ali egykori híveit tömörítő Szabad Desztúr Párt előretörése is, és világosan látszik belőle, hogy a tunéziai társadalom egy része kilenc évvel a „jázminos forradalom” után is még mindig nosztalgiával gondol a viszonylagos társadalmi és gazdasági stabilitást biztosító autoriter rendszerre. Továbbá a 2019-es alapítású, radikálisabb iszlamista nézeteket hirdető Méltóság Koalíciójának a szereplése is kitűnő láttelepet ad a tunéziai társadalom állapotáról, hiszen a szélsőséges mozgalmak megerősödése mindig összefügg a gazdasági-társadalmi problémákkal, illetve azzal a ténnyel, hogy a regnáló politikai elit képtelen volt megoldást kínálni a nehézségekre.

A választás legnagyobb vesztese viszont a Nidá Túnisz volt, amely nyolcvanhárommal (!) kevesebb mandátumot szerzett, mint 2014-ben.

Ugyanakkor az eredményekből az is kitűnik, hogy a mérsékelt és a radikális iszlamista pártok együttesen hetvenhárom parlamenti hellyel rendelkeznek. Ez minden bizonnyal a 2014-es választások nyertese, mára viszont szinte atomjaira hullt Nidá Túnisz és az abból kivált laikus-modernista pártok elleni protestszavazatok következményeként értelmezendő.

A választópolgárok csalódottsága leginkább azzal magyarázható, hogy a parlamenti (és a koalíciókötés miatt többen kormányzati) pozícióval rendelkező pártok nem voltak képesek kézzelfogható javulást felmutatni a társadalom legégetőbb problémáit (terrorizmus, munkanélküliség, infláció stb.) illetően. A Nidá Túnisz erőteljes visszaesése további két tényezőre vezethető vissza: egyrészt a folyamatos kiválások és pártalapítások miatt már nem tudja betölteni a szekuláris térfélen a gyűjtőpárt jellegét, másrészt a választóik becsapottnak érzik magukat amiatt, hogy a párt végül nagykoalíciót hozott létre, az Ennahda részvételével.

Az is nagyon érdekes fejlemény, hogy az előző kormánykoalícióban is szerepet vállaló Ennahda lett – 17 mandátumot veszítve ugyan – Tunézia vezető ereje. Az eredménye minden bizonnyal összefügg azzal a ténnyel, hogy a párt a 2019-es törvényhozási [választás kampányában](#) a 2014 és 2019 közötti időszak kormányzási kudarcaiért való felelősséget sikeresen hárította át a koalíciós partnereire.

Tunéziában a frissen beiktatott köztársasági elnök kéri fel a választáson legjobban szereplő párt – jelen esetben az Ennahda – elnökét a kormányalakításra,

akinek erre harminc napja van. Mint az idei mandátumszámokból egyértelműen látszik, a mérsékelt iszlamista párt egymaga nem képes a kormányalakításra. Így idén a párt vezetője (Rásid Ganúsi) viszont – egy, a Tunézia Szívében formációval kötendő koalíciót előrevetítő megállapodás következtében – a parlament elnöke lett, és [a párt helyette a korábbi mezőgazdasági államtitkárt, Habíb Dzsemlit javasolta kormányfőnek](#). A november 15-én felkért Dzsemlinek egy hónap áll rendelkezésére a koalíciós kormány megalakítására. Ez a határidő legfeljebb egy hónappal hosszabbítható meg.

Bár az Ennahda a koalíciókötési szándékairól ennek ellenére vajmi keveset árul el, és noha a szintén iszlamista Méltóság Koalíciója nevű politikai tömörülés lehetne a természetes politikai-ideológiai szövetségese, az eddigi tapasztalatok és a parlamenti matematika szabályai alapján a laikus pártokkal való együttműködése elkerülhetetlen lesz. Ugyanakkor az Ennahda és a Méltóság Koalíciója közötti együttműködés a kevésbé radikális szavazók körében mindenképpen csökkentené a mérsékelt iszlamista párt népszerűségét. Ezért elméletben akár egy Ennahda–Tunézia Szívében–Szabad Desztúr Párt-koalíció is elképzelhető lenne. Ezt támasztja alá némiképp Nabíl Karui október 17-i nyilatkozata, amelyben kijelentette, hogy [„a továbbiakban senkivel sem háborúzunk”](#). Am arról sem szabad megfeledkezni, hogy [Nabíl Karui az Ennahdát is felelősnek tartja a letartóztatásáért](#).

Az [alkotmány 89. cikke](#) kimondja, hogy amennyiben a választáson a legjobb eredményt elért párt a köztársasági elnöktől érkező felkéréstől számított egy (illetve a hosszabbítás engedélyezése esetén két) hónapon belül nem képes a kormányalakításra, az államfő – a pártokkal való konzultálást követően – új kormányfőt kérhet fel, vagy végső esetben új választásokat írhat ki. Így az sem kizárt, hogy az Ennahda próbálkozásának sikertelensége következtében a köztársasági elnök a Tunézia Szívében nevű pártot kéri fel a kormányalakításra. Ez esetben – pusztán az ideológiai közelség (laikus pártok) alapján – akár a Tunézia Szívében, a Szabad Desztúr Párt, a Tahia Túnisz és a Demokrata Irányzat együttműködése sem zárható ki, bár ennek esélyét némiképp csökkenti az a tény, hogy [Nabíl Karui Jusszef Sahíd ügyvezető kormányfőt, a Tahia Túnisz elnökét sejtja a letartóztatása mögött](#).

A 2019-ES TUNÉZIAI ELNÖKVÁLASZTÁS

Bár Tunéziában az elnök politikai hatalma lényegesen korlátozottabb, mint a kormányfőé, bizonyos területeken azért igen jelentős beleszólása van az ország politika irányának alakulásába. Emellett a törvényhozási választás kimenetele szempontjából az sem elhanyagolható, hogy az eddigi köztársasági elnök, Bédzsi Káid esz-Szebszi halála miatt az elnökválasztás első fordulóját – az eredetileg tervezett novemberi időpont helyett – a törvényhozási választás előtt három héttel kellett megrendezni.

A 2019. augusztus 14-én közzétett [hivatalos tájékoztatás](#) szerint kilencvenhét elnökjelölt regisztráltatta magát a törvényben előírt határidőig, végül azonban

közülük csak huszonhat felelt meg az indulási kritériumoknak. A törvényhozási választáson induló és a bejutásra esélyes pártok mindegyike állított jelöltet az elnökválasztásra is.

A 2019. szeptember 15-én megrendezett első fordulóban a legtöbb szavazatot a [függetlenként induló](#), konzervatív, iszlamista nézeteket (pl. a nők és a férfiak közötti egyenlőség elutasítását, a halálbüntetés visszaállítását) valló – bár az Ennahdától eltávolodó –, s a [korrupció elleni küzdelmet a zászlajára tűző Kaisz Szaíd jogászprofesszor kapta \(18,4%\)](#), míg a második helyezést Nabíl Karui, a Tunézia Szívében nevű populista formációt vezető, jelenleg pénzmosás vádjával előzetes letartóztatásban lévő [médiamágnás \(15,4%\)](#) szerezte meg (2. táblázat).

2. táblázat

A tunéziai elnökválasztás első fordulójának eredménye (2019. szeptember 15.)

Elnökjelölt (politikai párt)	Választási eredmény (%)
Kaisz Szaíd (<i>független</i>)	18,40
Nabíl Karui (<i>Tunézia Szívében</i>)	15,40
Abdelfattah Muru (<i>Ennahda</i>)	12,88
Abdelkrim Zbidi (<i>független</i> ; a <i>Nidá Túnisz</i> és az <i>Afek Túnisz</i> támogatásával)	10,73
Jusszef Sahíd (<i>Tahia Túnisz</i>)	7,38
Szafi Szaíd (<i>független</i>)	7,11

Tehát a tunéziai társadalom az elnökválasztáson egyértelműen azokat a jelölteket favorizálta, akik korábban nem jutottak politikai szerephez.

Fontos kérdés volt, hogy az elnökválasztás második fordulójába jutott jelöltek mely párt(ok)tól kapnak támogatást. Az első forduló után az [Ennahda nyilvánvalóvá tette, hogy – a nagy valószínűséggel az iszlamista pártból kiábrándult szavazók voksait is megszerző – Kaisz Szaidot támogatja](#). Az első fordulóban [vesztes jelöltek mögött álló pártok többsége](#) is hasonlóképpen tett. Ugyanakkor még [a laikus oldalon is elenyésző volt azon politikai formációk száma, amelyek egyértelműen a Tunézia Szívében párt vezetőjére történő voksolásra buzdítottak](#).

Az elnökválasztás második fordulóját 2019. október 13-án rendezték meg. A választás Kaisz Szaíd (a függetlenként indult jelölt) magabiztos győzelmét hozta (3. táblázat).

3. táblázat

A tunéziai elnökválasztás második fordulójának eredménye (2019. október 13.)

Elnökjelölt (politikai párt)	Választási eredmény (%)
Kaisz Szaíd (<i>független</i>)	72,71
Nabíl Karui (<i>Tunézia Szívében</i>)	27,29

Szaíd megválasztásával a tunéziai társadalom egy – a korrupciós botrányokban nem érintett – jogászprofesszor mellett tette le a voksát.

KONKLÚZIÓ

A választási eredményekből annyi egyértelműen kirajzolódni látszik, hogy a választók a korábban parlamenti képviseléssel nem rendelkező formációk felé fordultak, és a már eddig is ott helyet foglaló pártokat büntetik, mivel azok a Tunéziát sújtó társadalmi és gazdasági problémák megoldásában nem tudtak értékelhető eredményt felmutatni. Ráadásul a főbb parlamenti pártok (Nidá Túnisz, Ennahda) diszkreditálódtak a szemükben azzal, hogy nagykoalícióra léptek egymással. Ez különösen az előbbi párt esetében lett meghatározó, hiszen ők a 2014-es választási kampányban az Ennahda leváltását tűzték ki célul. De a pártokon belüli folyamatos viták, valamint az emiatt történt pártszakadások és újralakulások is jelentős mértékben hozzájárultak ahhoz, hogy a választópolgárok igen jelentős része a parlamenten kívüli formációk (vagy független jelöltek) mellett tegye le a voksát.

Jelenleg lehetetlen megjósolni, hogy a parlamenti választáson győztes Ennahda képes lesz-e a kormányalakításra, és Tunéziának milyen összetételű kormánya lesz. Az azonban bizonyos, hogy az észak-afrikai ország politikai rendszerének sajátossága miatt a párt egyedül nem fog tudni kormányt alakítani. Következésképpen – a tunéziai demokrácia történetében immár harmadik alkalommal – a kulisszák mögött már megkezdődött a koalíciókötés kiszámíthatatlan folyamata.

Amennyiben fel tud állni az Ennahda vezette kormány, úgy a 21. századi tunéziai demokrácia rövid történetében először áll elő az a helyzet, hogy a duális végrehajtó hatalom mindkét vezetője konzervatív, iszlamista nézeteket valló személy lesz. Vajon ez, illetve az Ennahdának a Méltóság Koalíciójával való esetleges együttműködése az ország fokozottabb iszlamizálódásával fog járni? Az is kérdés, hogy ez esetben a közel fél évszázados szekuláris hagyományokkal rendelkező tunéziai társadalom miképpen fog reagálni. Ha viszont az Ennahda nem lesz képes a kormányalakításra, és a parlamenti választáson a második helyen végzett Tunézia Szívében alakíthat kormányt, akkor a végrehajtó hatalom ideológiailag gyökeresen eltérő nézeteket valló két feje képes lesz-e az együttműködésre?

Ezek egyike sem elhanyagolható kérdés, hiszen a válaszoktól függ nem csupán Tunézia stabilitása, hanem – egy esetleges instabil kormányzati rendszer idején meginduló migráció miatt – a Földközi-tenger nyugati partvidékén fekvő európai országok jövője is.